

PSİKANALİZM VE EDEBİYAT ARASINDAKİ İLİŞKİ BAĞLAMINDA SANATSAL ÜRETİMİN SANATÇI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: THOMAS WOLFE'UN SANATA VE SANATÇIYA DAİR DÜŞÜNCELERİ ¹

Mahmut AKAR²

APA: Akar, M. (2020). Psikanalizm ve edebiyat arasındaki ilişki bağlamında sanatsal üretimin sanatçı üzerindeki etkisi: Thomas Wolfe'un sanata ve sanatçıya dair düşünceleri. *Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 71-82.

ÖZET

Geçen yüzyılın başlarında bilim arenasında adeta insanlığın bugüne kadar inandığı bütün değerleri altüst edecek bir sav ile ortaya çıkan Sigmund Freud, insanların tamamının doğuştan bir nevrozlu olduğunu ileri sürer. Ona göre her insan mutlaka odipus ve elektra karmaşalarına bağlı olarak bir takım ruhsal sıkıntılar yaşamaktadır. Freud, kimi insanın, onu neredeyse felakete sürükleyecek olan nevrozundan, onu yıkıma götürecektir itkiyi olumlu bir yöne, bir sanatsal üretime kanalize ederek kurtulabildiğini iddia eder. Bu nedenle sanatçıyı; katarsise ancak sanatsal bir üretim aracılığı ile ulaşabilen birey şeklinde tanımlamak de mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda, sanat hayatının başlarında benmerkezci, kendi zevkinden başka hiçbir şey düşünmeyen nice sanatçıların, sanatsal üretimleri arttıkça, sağaltım meydana geldikçe bizmerkezci bir kişiliğe büründüğünü gözlemlemek mümkündür. Diğer bir ifade ile sanatçının üstbeni olgunlaştıkça sanatçıda fikri boyutta da bir takım olumlu gelişmeler meydana gelebilmektedir. Kendini yazma edimi yolu ile psikanalize tabi tutan yazar, bu edimi sayesinde farkında olmadan, Freud'un bilim hayatına kazandırdığı serbest çağrışım modelini kendine uygulamış olmaktadır. Bu çalışmamızda, kariyerinin ilk yıllarında yukarıda bahsi edilen sanatçı kişiliğine sahip olan Amerikalı modernist yazar Thomas Wolfe'un sahip olduğu egoist yapıdan sanatsal üretim yaptıkça, onu yıkıma götüreceğini anlatılarında vurguladığı dürtüleri olumlu yönler kanalize ettikçe nasıl kendinden başkasını da düşünen bir insan modeline dönüştüğü psikanalitik kuram çerçevesinde ele alınacaktır.

Anahtar sözcükler: *Psikanalizm ve edebiyat, Thomas Wolfe, Katarsis, Nevroz, Benmerkezci*

Geliş Tarihi: 19.03.2020

Kabul Tarihi: 29.05.2020

¹ Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde 2019 yılında tamamlanan 'Thomas Wolfe'un Otopiyografik Anlatılarında Nevrotik Kişiliğin Gelişimi ve Sağaltımı: Freudcu Bir Yaklaşım' adlı doktora tezinden türetilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı (Muş, Türkiye), e-posta: m.akar@alparslan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2550-3793

**THE EFFECT OF ARTISTIC PRODUCTION ON ARTIST IN THE CONTEXT OF THE
RELATIONSHIP BETWEEN PSYCHOANALISM AND LITERATURE: THOMAS
WOLFE'S THOUGHTS ON ART AND ARTIST**

ABSTRACT

Sigmund Freud, who emerged in the science arena at the beginning of the last century with an argument that would almost wreck all the values that humanity believed to date, suggests that all people have a congenital neurosis. According to Freud, every person has some mental problems due to odipus and electra complexes. Freud claims that some people have been able to get rid of the neurosis that will almost drag them into a disaster by channeling the impulse that will lead them to destruction in a positive direction, into an artistic production. For this reason, it is possible to define the artist as an individual who can only reach atharsis through an artistic production, too. In this context, it is possible to observe that many artists, who are egocentric at the beginning of their career and who think nothing other than their own pleasure, have a self-centered personality as their artistic production increases and as the treatment occurs. In other words, as the artist's superego matures, a number of positive developments can occur in the intellectual dimension of the artist. The author, who subjected himself to psychoanalysis through the act of writing, unconsciously applied free association method to himself, which Frued brought to the scientific vita. In this study, we will analyse how American modernist writer Thomas Wolfe, who had the above mentioned artist personality in the early years of his career, transformed from his egoist structure into an other-centered person as he produced artistic production and channeling the impulses he emphasized in his narratives, that will destroy him, into positive directions within the framework of psychoanalytic theory.

Key Words: *Psychoanalism and literature, Thomas Wolfe, Catharsis, Neurosis, Egocentric*

1. Giriş

İnsanların duygu ve düşüncelerini dışa vurma, bir başkasına sanatsal bir biçimde aktarma yollarından biri olarak benimsenen ve Ferit Devellioğlu'nun, "nazımlı, nesirli güzel sözler ve bu sözlerden bahseden ilim" (2012) şeklinde tanımladığı edebiyat ile nevrozlu bireyleri sağaltma metodu olan psikanaliz ilk ortaya çıktıkları dönemlerde birbirlerinden tamamen bağımsız iki farklı unsur olarak kabul edilmelerine rağmen günümüzde birbirleri ile ilintili olan kavramlar oldukları anlaşılmıştır. Sigmund Freud, sanat ve edebiyat ile psikanaliz arasındaki yakın ilişkiyi Shakespeare,

Leonardo da Vinci, Dostoyevski, Goethe gibi ünlü sanatçıların eserlerini psikanalitik bakış açısıyla inceleyerek ispatlamaya çalışmıştır. Freud'un arzuladığı şey bu ünlü şahsiyetlerin eserlerinin önemine dikkat çekmek değil, psikanalizin gerçekliğini kanıtlamaktır.

Edebiyat, konu genişliği açısından insana dair her şeyi kapsadığından insanı ilgilendiren bütün alanlarla bağdaştırılması kaçınılmaz olmuştur. "Edebiyat, geniş anlamda sanatın konusu insan olduğuna göre, sanatçı eserini ortaya koyarken toplumsal ya da ruhbilimsel birtakım olaylardan yararlanmak durumundadır" (Öğretir, 2016:45). Bu yönü ile edebiyat ve psikanaliz arasında da sıkı bir bağ olduğunu Freud, Jung, Adler gibi önemli kuramcılar eserlerinde dile getirmişlerdir. "Freud, Lacan, Adler, Jung gibi birçok bilim adamı insanın bilinçaltı süreçlerinin yaratıcılık faaliyetlerine dolayısıyla edebi metinlere yansımalarını merak ettikleri için edebiyat ve psikanalizi bir araya getirmeye çalışmışlardır" (Süt Güngör, 2015:14). Bu kuramcılar, sanatçının yaratımı olan eseri analiz ederek, sanatçının eserini meydana getirirken iç âleminde neler olup bittiğini, yaratımın onun üzerinde nasıl sonuçlar doğurduğunu tespit etmeye çalışmışlardır. "Sanat yapıtı bir hayal ürünü olduğu gibi, aynı zamanda sanatçının bilinçaltından sızan ruh hallerinin de yansımasıdır" (Özbek, 2007:15). Bu bağlamda, psikanaliz ve edebiyat ilişkisinde irdelenen asıl şey sanatçının yaratımı olan eserini meydana getirirken içerisinde bulunduğu ruh hali, onu yaratıma götüren, sürükleyen asıl dürtünün ne olduğudur. Somut gerçekliğin arkasındaki soyut dürtüleri araştırmayı gaye edinen psikanaliz, sanatçıyı üretmeye sevk eden asıl nedenleri, onun bilinçaltına nüfuz ederek gün yüzüne çıkarmayı hedefler. Yılmaz Özbek, sanatçıyı yaratıma götüren görünen boyutlar kadar görünmeyen boyutların da önemli olduğunu; yazarın, farkında olmadan bilinçaltından beslenerek yapıtına ruh verebileceğini; bu nedenle bir eseri incelerken psikolojik bir bakış açısı geliştirilmesinin son derece önemli olduğunu beyan eder (2007:4).

Psikanalizi sadece nevrozlu hastaları sağaltan bir yöntem olarak görmek yanlış bir yaklaşım olacaktır. Ahmet Cevizci (2005) psikanalizi, "özel olarak, Freud'un düşünce, çalışma ve eserleri ile birleştirilen psikoloji ve ruhsal tedavi anlayışı, daha genel olarak da Breuer ve Freud'un 1880 ve 1890'lı yıllardaki araştırma ve düşüncelerinden çıkan psikoloji anlayışı" şeklinde tanımlar. Selçuk Budak (2009) psikanalizi, "bir insan gelişimi ve davranışı teorisi ve bu teoriye dayalı bir psikoterapi tekniği" şeklinde tanımlar. Gordon Marshall (2009) ise psikanalizi, "ilk olarak Sigmund Freud'un geliştirdiği ve daha sonraki psikanalistler tarafından çeşitli yollarla geliştirilen bir psikolojik kuram ve psikolojik rahatsızlıkları tedavi yöntemi" şeklinde tanımlar. Psikanaliz, insanın bilinçaltında meydana gelen etkileşimlerin dışavurumunu yine insanı merkeze alan bir yaklaşımla inceleyen bir bilim dalı olarak kabul görür. Temelde insanın ruhsal durumunu ele alan psikanaliz, konusu insan olan her unsurunu incelemeye talip olduğu gibi edebiyatı da bu inceleme kapsamına sokmaktan geri durmaz. Yaptığı çalışmaları incelediğimizde Freud'un, psikanaliz ve edebiyatın birbirine organik bağlarla bağlı iki alan olduğunu savunduğunu görebilmekteyiz. Freud'un, Sophokles'in ünlü *Kral Oidipus*

oyunundan esinlenerek en çok ses getiren kuramına Oidipus kompleksi adını vermesi edebiyatla ne denli yakından ilgilendiğinin bir göstergesidir. Seda Arıkan (2014:149), Freud'un bu karmaşaya Oidipus kompleksi adını vermesinin, onun psikanaliz ve edebiyat arasındaki ilişkiye mührünü basması anlamına geldiğini öne sürer.

Psikanalizi bir sağaltım yöntemi olmanın ötesine taşıyan Freud, sanat eserini psikanalize tabi tutarak onu yaratan sanatçının bilinçaltını aydınlatmayı amaçlamıştır. Peter Childs, bir eseri yaratan sanatçının zihinsel yaşamını keşfetmek için onun yaratımına psikanalitik bir bakış açısıyla yaklaşmanın yeterli olacağı kanaatindedir (2010:108). Freud'un sanat eserini incelemesinin amacına bakıldığında amacın, yaratımın/edebi eserin sanatsal değerine yönelik bir yaklaşım geliştirmek olmadığını, temel hedefin sanat eserinin bu bakış açısıyla incelenerek psikanaliz kuramının desteklenmesi ve doğrulanması olduğunu görebilmekteyiz. Freud, sanat eserine yönelik psikanaliz yaklaşımıyla eserin dili, türü, konusu gibi unsurlara değinmez, onun için önemli olan, sanatçıyı bu eseri yaratmaya yönelten itkileri keşfetmektir. Bu tür bir eser incelemesi okuyucuya eser hakkında doyurucu bilgi sunmaz, bu tür bir inceleme yazar odaklı bir inceleme olacaktır ki psikanaliz ve edebiyat arasındaki ilişkide amaçlanan da zaten yazar odaklı bir incelemedir. Psikanalizin amacı değerle uğraşmak değil, değerli olan sanat eserini inceleyerek onu yaratan sanatçının bilinçaltına inebilmektir.

Freud, her sanatçının nevrozlu olduğuna, fakat sıradan bir nevrozlunun aksine, içsel enerjisini çevresine zarar vererek değil, onu bir yaratım kanalına ileterek nevrozun üstesinden gelebildiğine inanır. Cengiz Güleç'e göre Freud, Leonardo da Vinci'nin analizini yaparken bu dahi sanatçı ve bilim adamının muazzam eserler üretmesinin arka planında, birinci dereceden yakınları ile cinsel ilişkide bulunma arzusunun yüceltilerek sanat ve bilim alanına kanalize olduğu ve böylelikle dâhiyane eserler meydana getirdiği sonucuna varır (2006:36). "Sanatçının da aynen bir nevrozlu gibi içgüdülerine doyum sağlayamadığı gerçek dünyadan hayal dünyasına çekildiğini, ancak nevrozuların üstesinden gelemediği bir edimle sonradan yine gerçeğe dönüp orada yaşamını sürdürdürebildiğini" ifade eden Freud (2013:142), sanatçı ile nevrozlu içsel enerjisini esir eden ve içsel enerjisine esir olan birey şeklinde birbirinden ayırmaktadır.

Sanat eserinin, sanatçının kişilik katmanları arasında meydana gelen sürtüşme ve çatışmaların neticesi olduğunu ileri süren Freud'un sanatsal yaratım hakkındaki bu görüşünü destekleyen Nurettin Öztürk'e göre, psikanaliz, sanat kuramı yaratmada dış esin yerine kişilik katmanları arasındaki gerilimi koyar. "Bunu bir bakıma günah çıkarma işlemine benzetebiliriz" diyen Öztürk (1993:19), sanat eserini bir itiraf, bir günah çıkartma olarak betimler. Sonuç olarak, içindeki sıkıntıları karşısındakine aktarırken rahatlayan birey gibi sanatçının da yaratım sürecinde içsel bir arınma durumu yaşadığını ve sanat eserinin bu arınmanın bir ürünü olarak meydana geldiğini söyleyebiliriz.

Kuzey Carolina'lı, modernist [kariyerinin başlangıcında sanat sanat içindir anlayışını benimsemesinden ötürü modernist bir yazar olarak değerlendirilebilir] bir yazar olan Thomas Wolfe, kısa sayılabilecek yaşamına çok hacimli eserler sığdırmış, yaşadığı döneme az bir süre de olsa damga vurabilen ve "burjuva eleştirel gereçliliğinin önde gelen temsilcileri" (Türkeş, 1983:15) olarak bilinen Yitik Kuşak yazarlarından biridir. Romanları, genellikle yoğun yalnızlık ve yitklik duygusuyla geçen çocukluk ve ilk gençlik yıllarının anlatımı olan Thomas Wolfe, yaşadığı dönemde toplumsal eleştiriyi romantik bir bakış açısıyla okuyucularına sunan bir sanatçıdır. Yazar, iç savaştan sonra kuzeyden gelen zenginlerin akınıyla nüfusu artan, önemli bir yaşam alanı haline gelen ve bunun sonucunda ekonomik koşulların, değer yargılarının ve toplumsal yapının baş döndürücü bir hızla değiştiği bir güney kasabası olan Asheville'de büyür. Yaşadığı yerdeki bu ani değişimler yazarın ailesinin de yapısının değişmesine, sahip oldukları değer yargılarının göz ardı edilmesine ve mutlu aile ortamlarının zedelenmesine sebep olur. Asheville kasabasındaki bu değişiklikler Wolfe'un kendisinde ve ailesinde olumsuz etkiler meydana getirerek, yazarda yalnızlık ve yitklik hissi uyandırmıştır. Bu olumsuzlukların başında, Seçkin Ergin'in (1993:74) "aşırı gerçekçi ve hırslı" şeklinde tasvir ettiği Wolfe'un annesinin gayrimenkule olan ilgisinin artmasına bağlı olarak çocukları ile ve özellikle küçük Thomas ile yeterince ilgilenmemesi ve aile bireylerinin duygusal olarak birbirlerinden uzaklaşmaları gelmektedir. "Bu çocukluk yılları anılarının ne denli kötü olduğunu, kendisi ile özdeş olan Eugene Gant'in betimlemelerinde yazarın sürekli soğuk ve durağan bir anlatım seçmesinden de anlayabiliriz" (Türkeş, 1983:15).

Kariyerinin başından itibaren bir gelişim süreci içerisine giren Thomas Wolfe'un sanata ve sanatçıya bakış açısı da diğer düşüncelerinde olduğu gibi, bir değişim- dönüşüm evresinden geçmiştir. İlk zamanlar, Halis Özgü'nün "artist, sinir hastasına benzeyen içe dönük bir kimsedir" (1976:108) şeklindeki sanatçı tanımına benzerlik gösteren Wolfe, eserlerini ilk kaleme aldığı zamanlar eleştiriyi kabul etmeyen, sanatçının erişilemezliğine inanan ve olabildiğince öznel konuları temel alan ve yaratımını kendinden başka kimseyi ilgilendirmeyen konulara adayan bir yazardır. Wolfe'un bu düşünce yapısı psikanalitik kuram ışığında ele alındığında, ondaki bu bensevisel yaklaşım bizim, yazarın fallik evrede penisine düşkün biri olduğunu anlamamızı sağlayabilmektedir. Zira yazın hayatının ve sanatçının bilinçaltı olarak değerlendirebileceğimiz eserlerinin merkezinde hep kendisinin oluşu bizi bu yargıya yönlendirmektedir. Donald'ın, Wolfe'un büyüdüğünde bile penisi ile oynamayı çok sevdiğine; hatta terziye pantolonun ağ bölgesini, en önce orası yıprandığı için, iki kat kumaştan dikmesini istediğine dair aktarımı bu savımızı güçlendirmektedir (1987:15). Lise yıllarından itibaren yoğun bir yazma dürtüsü ile mücadele etmek zorunda kalan Wolfe, onu yazmaya iten güçlü itkilerin etkisi altındadır. Durmadan yazma isteği yazarın bilinçaltında yer etmiş şöhrete kavuşma arzusunun bir sonucudur. "Üne kavuşmak, güçlü, zengin olmak ister. Kadınların yakınlıklarını kazanmak ister" (Özgü, 1976:108). Fakat Wolfe'un bu arzusu, yazarın kariyerinin ilk yıllarında tamamen bensevisel bir

forma bürünmesine, Amerikan rüyasının bir tezahürü olarak sadece kendini düşünen bir kişilik yapısına sahip olmasına yol açar. Buradan hareketle, Thomas Wolfe'un kariyerinin ilk yıllarında, sanattan beklentisinin tamamen benmerkezci ve haz odaklı olmaktan öteye geçmediğini söylemek mümkündür.

2. Sağaltımın sanatçının olumlu kişilik değişimi üzerindeki etkileri

Thomas Wolfe'un otobiyografik diyebileceğimiz anlatıları psikanalitik kuram çerçevesinde ele alındığında, sanatçıda benden-bize, bireyden-topluma şeklinde olumlu bir ivme içerisinde olan bir eğilimin var olduğu gözlemlenebilmektedir. Yazar, kariyerinin ilk yıllarında o dönem yazarları arasında adeta bir gelenek haline gelen otobiyografik yazım tekniğini benimsediği için sanatçının bilinçaltına inmek okur için çok kolay olabilmektedir. Sanatçıyı fildişi kulelerde zevk ve sefa içinde hayal eden Wolfe, orayı ve oradaki insanları adeta Olimpos dağındaki tanrılar gibi erişilemez varlıklar olarak değerlendirmektedir. Wolfe, ona erişilemez gibi görünen ve aynı zamanda aklını çelen dünya ile ilgili düşüncelerini *The Story of a Novel* başlıklı eserinde şu sözlerle ifade eder:

Yazar olabileceğime dair inancın bende ne zaman oluştuğunu bilmiyorum. Benim çağdaşım olan, bu ülkedeki birçok çocukta olduğu gibi yazar olmak kulağa hoş geliyordu çünkü yazarlar; Lord Byron, Lord Tennyson, Longfellow ya da Percy Bysshe Shelly gibi insanlardı. Bir yazar, adını zikrettiğim bu insanlar gibi ulaşılamaz insanlardı, Amerikalılar zengin ya da üniversite mezunu insanlar olmadığından ve ben de bir Amerikalı olduğumdan, yazarların asla erişemeyeceğim tarzda insanlar olduğunu düşündüm (Wolfe, 1936:5).³

Yazarın sanatçılara dair bu ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, onu bir yönü ile cezbeden bu erişilemezlik duygusu uzun süre Wolfe'u motive eden en önemli unsurlardan biri olmuştur. Yazarın sanatsal kariyer dönemini 'öncesi ve sonrası' şeklinde ikiye ayıracak olursak; yazdığı ilk iki romanı olan *Look Homeward, Angel* ve *Of Time and The River* başlıklı eserlerde bensevisel bir yaklaşım benimsediğini, sadece ünlü olmak için gayret sarf ettiğini gözlemlemek mümkündür. Yazarın vefatından sonra yayınlanacak olan *The Web and The Rock* ve *You Can't Go Home Again* başlıklı son iki romanında yazarda ciddi düşünsel değişikliklerin meydana geldiği görülebilmektedir. Aradan geçen zaman ve onca yaşanmışlık Wolfe'da olumlu anlamda değişimlere sebep olur. Yazar bir zamanlar sanatçı ile ilgili inandığı bütün ülkeleri alaşağı eder ve sanatçının sadece kendini düşünen, bencil, vurdumduymaz bir birey olmadığını bunun aksine sanatçının, kendini ifadeden yoksun, ezilen halkların sesi olması gerektiğine inandığını şu sözlerle beyan eder: "Sanatçı, konuşamayan kardeşlerinin dilidir, insanların ifadeden yoksun yüreklerinin dilidir, o insanların müziği ve yaşamın büyük keşfidir. Sanatçı insanların gören gözü, kapıyı açacak anahtar, insanlığın yüreğinde gömülü olan hazinelerin dile getiricisidir" (1944:551). İçsel güdülerini yazma gibi bir edime kanalize etmek

³ Aksi belirtilmedikçe özgün metinlerden yapılan alıntılar bu çalışma için tarafımızca çevrilmiştir.

suretiyle sanatçının, nevrozundan kurtulup benseviden, bizseviye evrilen yolda hızlıca ilerlediğini söylemek mümkündür. "Sanat, fikirlerin mutlak gücünün günümüze kadar varlığını koruyabildiği biricik alan" (Freud, 2014:136) ise, sanatçı da bu fikirlerin gücünü kalemini bükmeden kullanan kişidir.

Wolfe, Amerika'nın güneyinde, zencilerin ve Yahudilerin hala ötekileştirildiği, birey ve insan olarak kabul görmediği bir ortamda büyümek zorunda kalır. Wolfe'un bilinçaltı olarak değerlendirilebilecek eserlerine baktığımızda, bu önyargılardan, zenci ve Yahudilere yönelik ailesinde ve toplumda genişçe yer alan nefret söylemlerinden ciddi manada etkilendiğini ve ilk eserlerinde bu tür aşağılayıcı söylemleri kullandığını görmek mümkündür. 1924 yılında yakın dostu Frederic L. Day'e yazdığı bir mektupta, "aslında Yahudilere yönelik güçlü bir ırkçı önyargıya sahip ve hala bu duyguyu devam ettiren biri olarak, buraya ayrılıkçı bir duyarlılıkla gelmedim. Öğreneceğim çok şey var" (Wolfe, 1956:61) diyen Wolfe'un her ne kadar farklı din ve ırklara yönelik belli önyargılara sahip olsa da değişime ve gelişime açık biriA görebilmekteyiz. Sanatçı, sanatsal yaratımı sayesinde sağaltım gerçekleştiren birey olarak tanımlanabilen kişidir, bu bağlamda Wolfe'un ilk eserlerinde yer verdiği ötekileştirici söylemleri bir yana bırakıp, ötekileştirilen toplumları kucaklayıcı bir anlayışla eserlerinde yer vermesi, onun sağaltımı olumlu bir şekilde gerçekleştirdiğinin bir emaresi olarak kabul edilebilir.

Yitik Kuşak sanatçılarından biri olan Wolfe, ilk romanının yayınlanmasından sonra özlemini duyduğu ünlü olma arzusuna eriştikten sonra, meşhurların ve zenginlerin gerçek yüzünü görme şansı olacaktır. Yitik Kuşak, Birinci Dünya Savaşından sonra, meydana gelen insani kıyımlardan, yaşanan kültürel çatışmalardan dolayı ülkesinin artık yaşanabilir bir yer olmadığını düşünüp Avrupa'ya, özellikle Paris'e, göç eden/sürgün giden bir grup Amerikalı yazara diğer bir Amerikalı yazar olan Gertrude Stein tarafından verilen bir isimdir. F. Scott Fitzgerald, Ernest Hemingway, E.E. Cummings, John Dos Passos, Thomas Wolfe, Archibald MacLeish ve Hart Crane Yitik Kuşak yazarlarından bazılarıdır. Wolfe, zaman zaman kendine sürgün yeri olarak seçtiği Almanya'ya gider. Orada anavatanındakinden çok daha büyük bir hayran kitlesi meydana gelir. Sanatçının tek sermayesinin kaleminden dökülen kelimeler olduğuna inandığından, bu sermayesini ezilen halklar için harcamakta bir an dahi tereddüt etmez. Wolfe, artık "kendi adlarına konuşamayan Yahudiler ve Alman halkı için konuşan, sessizlerin sesi olmaya adar" (Falls, 2011:71) kendini. Freud, Otto Rank'in sanatçı ile ilgili, Wolfe'un yukarıdaki düşüncelerini destekler nitelikteki görüşlerini şu şekilde aktarır: "Sanatçı her şeyden önce kendini özgür kılmaya uğraşan insandır ve eserini, kendi dışında bulunup kendisi gibi doyumdan yoksun bırakılmış isteklerin rahatsızlığını yaşayan daha başka kişilere sunarak onların da böyle bir özgürlüğe kavuşmasını sağlar" (Freud, 2014:87).

Düşünsel ve ruhsal anlamda kendini özgür kılmaya uğraşan Wolfe, sanatçıyı 'hayatın aç adamı' şeklinde niteler ve sanatçının sanatını yapmak için her yola başvurabileceğini, gerekirse yıkım dahi yapabileceğini şu şekilde ifade eder:

Sanatçı, yaşamın aç insanı, ebediliğin oburu, güzelliğin ıstırapı, zaferin kölesidir. Kendisi için yapıp kavrulduğu ödülü almak, yaşamı kendi ölümsüzlüğü ile yenip fethetmek, insanlığı esir almak, güzel olanı alıp sahip olmak için her şeyi yapacak, kullanacak, yok edecek. Bunları yaparken gaddar, öldürücü, yok edici, cehennem kadar soğuk ve merhametsiz olacak. Değer verdiği şeyleri elde edecek, ya yapacak ya ölecek (Wolfe, 1944:551).

Wolfe'un sanatçı tasviri her ne kadar ürkütücü olsa da üzerinde durulması gereken asıl konu sanatçının, kaleminin mürekkebinin doğrulardan, iyilik ve güzelliklerden başka hiçbir şey uğruna akıtmaması gerektiği inancıdır. Kalem, "makinelî tüfeğe" benzeten Wolfe'a (1940:364) göre bir sanatçı dilediği her şey hakkında yazma hakkına sahip kimsedir. Sanatçı her daim 'şeftali ve krema' hakkında yazmadı diye korkunç bir iş yapmış olmakla suçlanmamalıdır (Wolfe, 1947:197). Wolfe'a göre gerçek sanatçı, "hayatı tüm yalınlığı ve yönleri ile görebilen, okuyucuya resmin tamamını sunabilen" (1947:198) kişidir. Sanatçının, sanatını icra ederken kendini sanattan başka hiçbir şeye ya da kimseye adamayan birey olduğuna inanan Wolfe, sanatçının sahip olduğu maddi imkânlar neticesinde o zengin, şatafatlı hayatın ona tanıdığı lüks yaşama dâhil olmaması gerektiğini, aksi takdirde sahip olduğu mükemmel cevheri yitireceğini şu sözlerle ifade eder:

Birçok genç yazarlar en büyük eserlerini verecekleri sırada böyle bir âlemin rehavetiyle cevherlerini öldürmemişler miydi? Bu gençler de hakikati aramak için harekete geçmişler ve neticede böyle dar fakat tantanalı bir âlemin müdafisi olmuşlardı. Neticede düşmüş oldukları girdabın müdafaasını yapıp bu sahada semirmekle yetinmişlerdi. İsimleri ve şöhretleri Saturday Evening Post ve kadın mecmualarında ve resimli magazinlerde şişirilmiş, göklere çıkarılmıştı. Bunlardan bazıları da kendilerini Hollywood'a satarak hiçbir iz ve eser bırakmadan, heba olup gitmişlerdi (Wolfe, 1940:131).

Her türlü lüksü, şatafatı elinin tersi ile reddeden bir yazar haline gelen Wolfe'un yukarıdaki ifadelerinden de anlaşılacağı üzere; sanatçı zenginliğe ve lükse alıştığı zaman hakikati yazmayı terk eder ve bir zamanlar eleştirdiği hayatın, hakikatten başka bir şey olmadığına kanaat getirir. Wolfe, bu hususta örnek verirken Zola'nın paraya kavuşunca lükse dalıp gerçek hayata sırtını döndüğünü ve işler tersine dönünce yaşayan bir sanatçı olmayı tekrar başarıp yaşamını, yeteneğini ve cesaretini özgürlüğe ve hakikate adadığını belirtir (1956:703). Wolfe, sanatı amaç olarak değil de bir araç olarak görmenin bir sanatçıyı köreltecek, yok edecek en büyük hata olacağını ima etmektedir.

Wolfe'un kendisi de ekonomik sıkıntı çektiği dönemlerde senaryo yazarlığı ve reklam teklifi almış yazarlardan biridir. Kendisine yeryüzünde var olduğunu düşündüğü paradan daha fazlasını teklif etmelerine rağmen film sektöründe çalışmayı reddeder (Wolfe, 1956:361). Kendisine yapılan senaryo yazarlığı önerisini kabul etmez. Ve sırf daha fazla vakit alabilir kaygısı ile daha fazla maddi getirisi olmasına rağmen reklam sektöründe çalışmayı, (Wolfe, 1956:121) da hiç düşünmeden reddeder. Hollywood'a sırf senaryo yazarlığından para kazanabilmek için çaresizce giden çoğu Amerikalı yazarın (Kershner, 1997:85) aksine o, toplum için yazmayı tercih eder. Wolfe, sanatını ekonomik

kaygılardan ötürü birilerinin arzu ve istekleri doğrultusunda şekillendiren ‘adlanmış kalemlerden’ olmadığından bu tekliflere hiçbir zaman olumlu bakmaz. Çünkü "sanat, hayatın menfaat perdesinden sıyrılarak olduğu gibi görünmesidir" (Topçu, 2011:35). Paraya önem vermeyen Wolfe, "insanın kendisini, hayatta en çok sevdiği işe adayabileceğine ve onu tatmin edecek şeyler yaratabileceğine" inanır (Wolfe, 1956:303). Bunun yanı sıra, kendini ideolojik bir dava ile sınırlandıran, inandıkları görüşten başkasına hayat hakkı tanımayan sanatçılara da akıl sır erdiremeyen Wolfe bu konudaki eleştirisini roman karakterlerinden birinin ifadeleri ile şu şekilde aktarır: "Bir defa sen politikacı değilsin. Parti propagandacısı da değilsin. New York’un bir salon komünisti de olamazsın. Bu iğrenç insanların hepsinden nefret ediyorum. Bu kafasız sanat komünistlerinin hepsinden nefret ediyorum. Bunlar pişmiş aşa su katarcasına sanata propaganda koyuyorlar" (Wolfe, 1958:366). Wolfe’un yukarıdaki ifadelerinden yola çıkarak sanatın, toplum için olması gereken; yalandan, abartıdan ve kandırmacadan uzak, hiçbir siyasi veya ideolojik görüşü merkezine alıp ona göre hareket etmeyen ve diğer akımları da rakip gibi görmeyen bir hareket olması ve ayrıştırıcı değil birleştirici; ‘benci’ değil ‘bizci’ olması gerektiği gibi bir yargıya varmak mümkündür. Modernist edebiyat akımı sanatçılarından biri olarak kabul edilen Wolfe’un, bu düşüncelerinden dolayı realist akımın etki alanına girdiği de söylenebilir. "Sanatçının ne tartışmacı ne de propagandacı" (Wolfe, 1956:176) olması gerektiğini savunan Wolfe, komünizmin revaçta olduğu o dönemde herhangi bir siyasi harekete üye olmaması nedeniyle kendisine baskı yapan çevresine en güzel cevabı, bir roman karakterinin George Webber’a [Wolfe’un romanlarında kendi özdeşi olan karakter] verdiği şu yanıtla sunar: "Senin siyasetle politikayla alakan yok. Senin vazifen içinde bulunduğun hayatı yazmaktır. Sen propaganda nutukları yazıp bunları birer eser olarak ileri süremezsin" (Wolfe, 1958:367). Zira romancı, bilerek ve isteyerek hiçbir kampa, hiçbir partiye ait olamaz; aksine o ancak, bütün insanların kendilerini ifade etmesini sağlayan vasıta olabilir (Kirsch, 2019:38). Wolfe’un, kendisi ile tanışma şerefine eriştiği ve romanlarında McHarg diye tanıttığı Sinclair Lewis adanmış kalem olma hususunda ona, "sen kendini satamazsın. Eğer kendini satarsan o zaman şahsiyetin ve cevherin aslında mevcut değil demektir. Hakiki şahsiyet ve cevher sahibi olan bir kimsenin kendisini satması mevzubahis olamaz" (Wolfe, 1958:315) demiştir. Bu söylemden yola çıkarak, üstbeni olgunlaşan Wolfe’un, sanatı faydalı bir araç haline getirdiğini görebilmekteyiz.

Zihnine eziyet veren, onu önü alınmaz seller gibi mahvetmeyi amaçlayan içsel dürtülerini zihni boşalım -buna zihinsel mastürbasyon da denebilir- [Ahmet Sarı bunu, "edebi rahatlama ya da bilinç-hafıza mastürbasyonu" (2008:67) şeklinde tanımlar] yaparcasına kaleminden akıtmak suretiyle katarsise erişen Wolfe, artık sanatçının bir ideolojiye, sabit bir fikre, bir -izm’e kapılıp kalemini o fikre adamaması gerektiğine, şahit olduğu her hususta hiçbir tesir altında kalmadan tarafsız tavrını muhafaza edebilmesi ve sanat eserini meydana getirebilmesi gerektiğine inanan birine dönüşür. Dolayısıyla Wolfe, artık psikanalitik olarak üstbeni gelişmiş bir yazar olarak karşımızda durmaktadır.

Bu bağlamda, sanatçı; tüm varlığını, yeteneğini sadece bir sınıf veya zümrenin menfaatine adayan kişi değil tüm insanlık uğruna kullanan kişidir yargısı yerinde bir ifade olacaktır. Sanatçının sadece, 'insanın' tarafını tutması beklenir zira kendini bir siyasi veya ideolojik akıma kaptıran bireyin, tüm insanlığa mal edilebilecek eserler üretmesi mümkün olamayabilmektedir. Wolfe, bu adanmış sanatçıları, "bunların hepsi de hayatın yalnız bir safhasını bütün bir hayat olarak, hakikatin yalnız bir kısmını bütün ve gerçek hakikat olarak, arzuların yalnız bir kısmını insan nesline mahsus arzuların tamamı olarak kabullenmişlerdi" (1958:131) şeklinde hayata at gözlüğü ile baktıklarını ima ederek eleştirir. "Sanatını politik dogmanın ve tahammülsüz propagandanın aracı haline getiren sanatçının yitik biri" (Wolfe, 1956:520) olduğuna inanan Wolfe'un kendisi bu hataya düşmediği için bütün bir Amerika'yı yazabildiği inancına sahiptir, zira kendini adadığı tek şey gerçekleri olağan çıplaklığı ile kurgulayıp okura aktarmak olmuştur. Çağdaşlarının kurguya dayalı eserler yazmasını sorumluluktan kaçış olarak değerlendiren Wolfe, onları şu şekilde tenkit eder:

Aynı devirde George Webber'den daha tanınmış ve daha meşhur yazarlar romantik ve hayali eserler yazıyorlardı. Bunlar hakikati görmek, onu yazmak, acı ve tatlı onu terennüm etmek için zahmete katlanmıyorlardı. İçinde yaşadıkları, doğup büyüdüğü diyarı bırakıp hayallerinden şehir ve memleketler canlandırıyorlardı. Tabi ki onların yaptığı iş çok daha mesuliyetsizdi. İçinde bazen zinaya yahut da cürmün herhangi birine dair eser yazanlar da vardı. Bunlar da konularını zencilerden almayı tercih ederek bu tip eserlerini onların üzerinde işliyorlardı (Wolfe, 1958:175).

Wolfe'un yukarıdaki ifadelerinden yola çıkarak şunu söyleyebiliriz: O devirde eser veren bütün sanatçıların tamamen kurguya dayalı eserler verdiğini söylemek doğru olmamakla beraber, gerçekleri eserlerine temel teşkil edecek şekilde kullananların da her türlü gerçekliği ele alabilecek cesareti gösterdiğini söylemek de doğru değildir. Hâkim zümre olan beyazların içerisinde bulunduğu ahlaki çöküntü, yaptıkları yolsuzluklar ile alakalı kalem oynatan sanatçı çok nadirdir, gerçek konuları ele alan yazarların konusu da ancak, kendileri ile alakalı yazılıp çizilen şeylere tepki veremeyecek olan zenciler gibi ikinci sınıf olarak görülen insanlardır. Wolfe (1958:207), "bazı münektitlerin bildikleri ve yaşadıklarını" olduğu gibi yazmadıklarından dolayı onlara kızdığını dile getirir.

3. Sonuç

Olan biteni tüm yalınlık ve gerçekliği ile kurgulayan ve yazıya aktaran sanatçı tanımı, Thomas Wolfe'a en çok uyan tanımdır. Yazara göre sanatçı toplumdan irak, fildişi kulelerde yaşayan birey değil, aksine toplumun merkezinde adeta tüm "İnsanlar neyse o da oymuş" (1944:551) gibi yaşayabilen insandır. Wolfe'un kendi hayatını, yakın çevresini ve Amerika'yı sansürlemeden [olayları olduğu gibi yazıya dökmesi bize Wolfe'un psikanalizimde bir yöntem olan 'serbest çağrışım modelini' -durmadan, her şeyi aklına geldiği gibi yazarak- kendinde başarılı bir biçimde uyguladığının bir kanıtı olabilir] daha doğrusu olayları yumuşatmadan, sadece küçük isim değişiklikleri yaparak ele aldığı dört romanı kronolojik olarak değerlendirildiğinde yazarın sanat ve sanatçıya dair sahip olduğu

benmerkezci yapıdan toplum-merkezli yapıya nasıl hızlı bir ivmeyle evrildiğini görmek mümkün olabilmektedir. Psikanaliz ve edebiyat bağlamında olayı ele aldığımızda yaratımın/üretim sanatçı üzerinde gözle görülür bir biçimde olumlu değişiklikler meydana getirdiği görülmektedir. Kendi nevrozundan sanatsal üretim sayesinde kurtulan Wolfe, hayatta var olma amacının kendinden başkalarını da düşünmek olduğunu, onların sessiz çılgınlıklarına ses olmak olduğunu kavrar. Yazma edimi sayesinde, onu bunalımlara sürükleyen dürtülerden kurtularak, zihinsel ve ruhsal olarak sağlıklı bir birey haline dönüşen Wolfe'un, bir nebze de olsa bunu psikanalize borçlu olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Kariyerinin başlarında kendinden başka hiç kimseyi önemsemeyen, apolitik, egosantrik bir kişiliğe sahip olan yazarın kariyerinin olgunluk evresinde yaşadığı değişimler ve bu önemli değişimlere sebep olan unsurlar görülebilmektedir. Sanatçının görevleri ve topluma karşı sorumlulukları konusunda Wolfe'da meydana gelen değişiklikler psikanaliz kuram ışığında irdelendiğinde yazarın adeta kendini eserleri vasıtası ile sağalttığı anlaşılabilmektedir. Sonuç olarak serbest çağrışım metodunun, eserlerinde kendini iç monologlar şeklinde açık bir şekilde gösterdiği yazarın üstbeninin gelişmesi ile meydana gelen bu değişikliklerle beraber yazarda kendini gösteren nesnellik, sosyosantrizm, topluma ve olaylara duyarlı bir kişilik yapısı gibi olumlu yönler açığa çıkmaktadır.

Kaynakça

- Arıkan, S. (2014). *Lacancı Psikanalitik Yöntem Işığında Iris Murdoch'un Romanları*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Budak, S. (2009). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Cevizci, A. (2005). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Childs, P. (2010). *Modernizm*. (Çev. Vural Yıldırım). Ankara: Sitare Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2012). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat: Eski ve Yeni Harflerle*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Donald, D.H. (1987). *Look Homeward: A Life of Thomas Wolfe*. New York: Fawcett Colombine New York Book.
- Ergin, S. (1993). *Amerikan Romanı 1900-1950*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Falls, S. (2011), Thomas Wolfe as Public Intellectual. Anne R. Zahlan (Ed), *The Thomas Wolfe Review* içinde (65-75). North Carolina: Thomas Wolfe Society.

- Freud, S. (2013). *Yaşamım ve Psikanaliz*. (Çev. Kamuran Şipal). İstanbul: Say Yayınları.
- Freud, S. (2014). *Psikanaliz Üzerine*. (Çev. Kamuran Şipal). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Freud, S. (2014). *Totem ve Tabu*. (Çev. Cenap Karakaya). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Güleç, C. (2006). *Freud*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kershner, R. B. (1997). *The Twentieth-Century Novel*. New York: Bedford Books.
- Kırsch, A. (2019). *Küresel Roman: 21. Yüzyılda Dünyayı Yazmak*. (Çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Marshall, G. (2009). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Öğretir, İ. (2016). *Sherwood Anderson'ın Eserlerine Toplumsal ve Psikolojik Bir Yaklaşım*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Özbek, Y. (2007). *Edebiyat ve Psikanaliz*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Özgül, H. (1976). *Psikoloji Dünyasının 3 Büyükleri*. İstanbul: Ararat Yayınevi.
- Öztürk, N. (1993). Psikanaliz ve Edebiyat, *Yeni Haran Çevresi*, 4(1), 19.
- Sarı, A. (2008). *Psikanaliz ve Edebiyat*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.
- Süt Güngör, P. (2015). *Psikanaliz ve Karşılaştırmalı Edebiyat*. Almanya: Türkiye Alim Kitapları.
- Topçu, N. (2011). *Bergson*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Türkeş, Ö. (1983). Amerikan Romanı, *Yarın Dergisi*, 15.
- Wolfe, T. (1936). *The Story of a Novel*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Wolfe, T. (1944). *Of Time and the River*. New York: The Sun Dial Press.
- Wolfe, T. (1947). *The Web and the Rock*. London: Heinemann.
- Wolfe, T. (1956). *The Letters of Thomas Wolfe*. E. Nowell içinde. New York: Charles Scribner's Sons.
- Wolfe, T. (1958). *Yuvaya Dönemezsin*. (Çev. Kayhan Kargılı). İstanbul: Türkiye Yayınevi.